

MARIE DEWAEGENAERE

“BIJ WIJZE VAN SPREKEN”: SPREEKWOORDEN IN HET
IDIOLECT VAN VLADIMIR PUTIN ALS SPIEGEL VAN
ZIJN BELEID

Abstract: Russian President Vladimir Putin’s sharp-witted lapses into crass statements, juicy expressions, and vulgar references set the tone for his, to put it mildly, much-discussed and contentious leadership. His effective use of proverbs and folksy phrases shows us that proverbial language is part of his otherwise highly technocratic and bureaucratic style. This article discusses Putin’s use of proverbs, including the question how Putin demonstrated insight into the possibilities of proverbs to persuade the audience. In order to study the use and function of proverbs in Putin’s speech acts, a representative corpus with Putin’s proverbial statements was analyzed. By citing folksy bits of wisdom in his statements, Putin awakens *pathos* (emotion) in his audience to rouse them for his political agenda. His strategical use of accessible language adds a tinge of emotional *pizzazz* and reinforces the public perception of his *ethos* (authority). One could say that Putin, deploying a bountiful arsenal of proverbs, not unlike martial arts, exercises a kind of off-court verbal judo.

Keywords: Idiolect, politics, proverb, proverbial rhetoric, proverbial speech, rhetoric, Vladimir Putin, Wolfgang Mieder

Nota bene: Please see the English summary of this Dutch contribution at the very end.

Putins taaleigen is doorgaans technocratisch van aard en doorspekt met een bureaucratisch jargon (Gorham 2014: 131, 136). Als staatshoofd is hij echter genoodzaakt een zo breed mogelijk publiek aan te spreken. Putin zou daarin een meester zijn door af en toe een *volks allure* aan zijn beweringen te geven, onder andere door spreekwoorden en gezegden. Hij haalt zijn inspiratie hiervoor in de eerste plaats uit de rijke Russische folklore.

In zijn exhaustief onderzoek naar spreekwoordelijk taalgebruik in politieke toespraken toont de Amerikaanse taalkundige

Wolfgang Mieder aan dat de taal van Amerikaanse presidenten maar al te vaak een panoplie van figuurlijk taalgebruik is (Mieder 2000, 2005, 2009). En hoe geeft de Russische president Putin nu blijk van inzicht in de mogelijkheden van spreekwoorden om een publiek te overtuigen?

Een analyse van de spreekwoordelijke taal in de politieke retoriek van Putin ontbrak vooralsnog. Met mijn onderzoek probeerde ik deze lacune te vullen. Ik bestudeerde hoe Putin spreekwoorden, gezegden, uitdrukkingen, aforismen, gevleugelde uitdrukkingen en spreuken inzet om zijn boodschap te communiceren naar de toehoorders. Bijkomend werd ook Putins drijfveer achter het gebruik van de spreekwoorden bekeken. Met andere woorden, ik ging op zoek naar de rol die spreekwoordelijke taal speelt in zijn idiolect, zijn persoonlijk taalgebruik.

Alvorens van start te gaan met het theoretisch kader en de corpusanalyse, besteed ik het eerste onderdeel van dit artikel aan de figuur en diens idiolect waar het in dit onderzoek grotendeels om draait: Vladimir Putin. Het tweede onderdeel is gewijd aan een inleidende beschouwing van de theorie over spreekwoorden. Veel van volgende theoretische benaderingen zijn ontleend aan Wolfgang Mieder (1996; 2008). In het derde en laatste onderdeel ga ik over tot de drieledige eigenlijke analyse van het corpus.

Het corpus in mijn onderzoek is een verzameling van fragmenten uit beschikbare transcripties (стенограммы) van Putins publieke optredens als president van Rusland. De collectie van verzamelde spreekwoorden is integraal afkomstig van het internet en terug te vinden op de officiële presidentiële website <http://kremlin.ru/>. Om een analyse mogelijk te maken van de gevonden tekstfragmenten met spreekwoorden, liet ik me inspireren door de theoretische inzichten van František Čermak in *Proverbs: Their Lexical and Semantic Features* (2014). In dit onderzoek werden *introducers* of inleidingsformules (zie paragraaf ‘Inbedding van spreekwoorden’) gebruikt als zoektermen om spreekwoorden in de online database van transcripties op te sporen. Het onderzoek analyseert dus enkel verzamelde spreekwoorden die voorkomen met specifieke *introducers*. De onderzoeksmethode in dit artikel is een drieledige corpusanalyse van de digitale verzameling spreekwoorden van Putin. Per analyseniveau worden de verzamelde spreekwoorden ontleed. In het syntactische deel worden de inbedding van en de taalbewerkingen in

de verzamelde spreekwoorden beschreven. In de semantische analyse wordt het spreekwoordelijk lexicon van Putin in de drie ambtstermijnen thematisch gerangschikt en besproken. Maar om een analyse mogelijk te maken van de gevonden tekstfragmenten met spreekwoorden in de beknopte omvang van dit artikel moest hun aantal worden beperkt. Daarom worden in dit artikel enkel de spreekwoorden geanalyseerd die Putin gebruikt in zijn eerste ambtstermijn, die loopt van 2000-2004. Analoog deed ik in mijn thesis onderzoek naar spreekwoorden die Putin gebruikte tijdens zijn andere twee ambtstermijnen.

Om een correcte en nauwkeurige analyse te maken, wordt de betekenis van de verzamelde spreekwoorden geïllustreerd binnen de Russische en/of internationale politieke en sociale situatie. Deze sociaal-politieke *context* omvat de gebeurtenissen waar Putin via de spreekwoorden op inspeelt. In de pragmatische analyse wordt ten slotte de werking van Putins spreekwoordelijk taalgebruik bepaald en schematisch weergegeven in een matrix.

1. President Putin en zijn idiolect

Als product van de inlichtingendienst is Putin een hoogopgeleid man. Zijn spraak is helder, correct en consistent (Levanova 2002: 5). Hij lardeert zijn toespraken met statistische gegevens en gespecialiseerde vakterminologie die *politiek correct* en gepast klinken. Maar tegelijk is hij berucht om zijn onomwonden uitspraken en soms bruto taalgebruik (Gorham 2014: 131). Putin maakte daarmee definitief komaf met de afgezaagde, vastgeroeste en clichématige taal van de communistische leiders.¹ Hij zag het als zijn taak om de dagelijkse complexiteit te interpreteren en betekenis te geven in een duidelijke en toegankelijke taal. Om het met zijn woorden te zeggen: “Je mag niet vervreemden van het collectief, zoals men bij ons zegt. Dus vind ik dat je je manier van denken zo uit moet drukken, zodat mensen je begrijpen. Er moet een bepaalde grens zijn, en ik hoop dat het me lukt om die niet te overschrijden.”² Putins lange regeerperiode kan mede verklaard worden door de overtuigingskracht die Putin als persoon bezit. Die overredingskracht zit in zijn manier van spreken die tot uiting komt in zijn opmerkelijk taalgebruik. Dankzij zijn eigengereid idioom is Putin erin geslaagd het machtsvacuüm in de latere Sovjetperiode op te vullen (Yurchak 2014: 53). Sindsdien is hij de eerste Russische leider die door zijn ongepolijst en

ongepast taalgebruik een persoonlijke graad van retorische autoriteit krijgt toegekend (Gorham 2014: 131). Hij speelt met lage stijlregisters om beter te kunnen inspelen op de gevoelens van zijn publiek (Goscilo 2013: 82). Langs die weg gaat, door de ‘gewone’ indruk die hij nalaat door zijn spontaan (lees: onomwonden) taalgebruik, een schijn van waarheid uit. Putin ontpopte zich tot een *no-nonsensespreker* die opkomt voor de mensen en uitdrukking geeft aan hun behoeftes en angsten (Gorham 2014: 164). Putins idioom leidt soms tot grappige uitdrukkingen en werkt aanstekelijk tot verder taalspel, waaronder de Putin-antispreekwoorden.³

2. Theorie van het Spreekwoord

Op ieder potje past een dekseltje. Voor bijna elke denkbare situatie in ons leven bestaat er een spreekwoord dat past. Iedereen gebruikt wel eens metaforen en deze vertrouwdheid met figuurlijk taalgebruik maakt dat wij spreekwoorden gemakkelijk herkennen en kunnen identificeren (Briggs 1985: 793). Maar de eenvoud en helderheid van spreekwoorden staan in fel contrast met de oneindige discussie over de definitie van dit genre in de folklore. Daarom worden de verschillende benamingen, zoals spreekwoorden (пословицы), gezegden (поговорки), uitdrukkingen (выражения), aforismen (афоризмы), gevleugelde uitdrukkingen (крылатые фразы) en spreuken (изречения) in dit onderzoek als evenwaardige begrippen behandeld. Laatstgenoemde varianten worden in het verdere verloop aangeduid met de overkoepelende term: ‘spreekwoorden’. De keuze voor de terminologie in dit onderzoek is geïnspireerd op Mieders keuze voor het woord ‘proverbs’ (spreekwoorden) als algemene benaming voor spreekwoordelijk taalgebruik bij politici (Mieder 2000; 2001; 2005; 2008; 2009; 2010). En in dit onderzoek werk ik met de meest gangbare *definitie* van Wolfgang Mieder: ‘Proverbs are concise traditional statements of apparent truths with currency among the folk. More elaborately stated, proverbs are short, generally known sentences of the folk that contain wisdom, truths, morals, and traditional views in a metaphorical, fixed, and memorable form and that are handed down from generation to generation’ (Mieder 1996: 597).

3. *Corpusanalyse*

3.1 *Syntactische analyse*

3.1.1 Lexicale taalbewerkingen

De verzamelde spreekwoorden in mijn corpus, dat het eerste abtstermijn van Putin beslaat, tonen aan dat de reeks taalbewerkingen beperkt blijven tot lexicale mechanismen, met name contextuele synonymie. Putin vervangt en voegt naamwoorden toe op basis van een contextuele overeenkomst in het canonieke spreekwoord, zonder daarbij de traditionele betekenis drastisch te veranderen. In fragment [13] doet Putin aan additie (toevoeging) en breidt de figuurlijke betekenis uit door twee spreekwoorden *пришла беда – отворяй ворота* en *беда никогда не приходит одна* te herleiden tot één spreekwoord: *пришла беда – открывай ворота, то есть беда одна не приходит* (vrije vertaling: *Een ongeluk komt zelden alleen*) op basis van een gelijke betekenis. In de fragmenten [11, 14] transformeert Putin de spreekwoorden tot antispreekwoorden. Het antispreekwoord in fragment [14]: *быть большими мусульманами, чем пророк Магомет* (vrije vertaling: *Mohammedaanser dan de profeet Mohammed*) is een duidelijke illustratie van dit principe. Putins associatie in dit antispreekwoord met zijn traditionele voorganger *быть большим католиком, чем Папа римский* (Nederlands equivalent: *Roomser dan de paus zijn*) is gebaseerd op de parallelle morfologische en syntactische structuur. Qua betekenis komen deze twee spreekwoorden ook overeen. Katholieken (католики) en de paus (папа римский) worden respectievelijk vervangen door moslims (мусульмани) en de profeet Mohammed (пророк Магомет). Herkenning van de oorspronkelijke en traditionele vorm is dé voorwaarde voor geslaagde communicatie. Dan pas worden dergelijke verdraaiingen en manipulaties ervaren als grappig, satirisch en ironisch. Het Russisch publiek kan een goed antispreekwoord wel smaken. Deze taalbewerkingen zijn, zoals naar voor komt uit de analyse, afwezig in de andere spreekwoorden uit dit corpus. De vaste structuur van de canonieke spreekwoorden wordt door Putin doorgaans behouden, of slechts subtiel aangepast. Putin gebruikt bijna altijd de canonieke vorm van het spreekwoord. Dat is grotendeels toe te schrijven aan de manier waarop hij ze aankondigt of inbedt in zijn betoog.

3.1.2 Inbedding van de spreekwoorden (introducers)

Wanneer Putin de spreekwoorden die in dit corpus opgenomen zijn gebruikt, markeert hij ze met behulp van *introducers*. In meer dan de helft van de gevallen kondigt Putin spreekwoorden aan met introducers die terug te brengen zijn tot één formule: *bij ons* (у нас) – *in Rusland/bij het (Russische) volk* (в России/на Руси/у русского народа/в народе) – *bestaat/zegt men/luidt het* (есть/говорят/звучит/гласит) – *volkse/bekende* (народная/известная) – *spreekwoord* (поговорка/пословица/выражение/изречение/афоризм). Door het woord *spreekwoord* in de introducers te vermelden legt Putin nadruk op de ‘wijsheid’ die hij uit. Daarmee verwijst hij naar de didactische en soms sacrale natuur van de canonieke verwoordingen. Zijn introducers versterken dan ook de emotionele geladenheid van de spreekwoorden. Putin verkiest in de introducers de adjectieven *bekend* (известный) en *volks* (народный) om de populariteit en algemeenheid van het spreekwoord in kwestie te onderlijnen. En omdat hij de wijsheid nadrukkelijk linkt met *ons* (у нас) en *het* (*Russisch, Chinese...*) *volk*, geeft dat een gevoel van nederigheid ten opzichte van de toehoorders. Via deze weg draagt Putin ook de legitimiteit van zijn uitspraken over van zijn persoonlijke verantwoordelijkheid tot die van het volk. Dat verhoogt het vertrouwen in de taaluiting, en daarmee het ethos van Putin. Uitheemse spreekwoorden worden door Putin verduidelijkt met een verwijzing naar het land van herkomst. Op die manier benadrukt hij de nationaliteit van wie met het spreekwoord verbonden is. De introducer wordt door Putin soms op een geraffineerde manier gebruikt om zijn houding ten opzichte van het spreekwoord duidelijk te maken. Zo kan hij aanbrengen dat hij de waarheid in het spreekwoord accepteert of bijstuurt. Verder rechtvaardigt hij zijn spreekwoorden met een interessante contextualisatie in de tekst die volgt. Putin is zich maar al te goed bewust van de dubbelzinnige aard van spreekwoorden en verklaart elk van de spreekwoorden zorgvuldig. Angstig voor verkeerde interpretaties laat hij niets aan het toeval over en bevestigt opnieuw de boodschap die in een spreekwoord besloten ligt door de tekst die volgt. Putin permitteert zich een expliciete introducer als teken van zijn dominantie. Tijdens interviews zie je bijvoorbeeld duidelijk dat Putin een lange aanloop neemt en dat hij voldoende

tijd neemt om zijn gedachten op een rij te zetten en een zin te vormen. In de formele en geritualiseerde omgeving rond de president kan men niet anders dan Putin te laten uitspreken. Hij kan zijn spreektijd verlengen en misbruiken. De inleidende woorden krijgen een aplomb die de spanning bij de luisteraars opdrijft.

3.2 *Semantische analyse*

In de semantische analyse die op zoek gaat naar de boodschap en betekenis van de spreekwoorden, wordt het spreekwoordelijk lexicon van Putin per thema chronologisch gerangschikt en besproken. In elk van zijn drie ambtstermijnen komen enkele duidelijke tendensen naar voor, die per thema worden besproken. Maar het aantal voorbeelden met spreekwoorden moest in de beknopte omvang van dit artikel worden beperkt. Vandaar dat de analyse concentreert op Putins eerste ambtstermijn, dat representatief is voor de bevindingen in zijn andere twee ambtstermijnen.

Het spreekwoordelijk materiaal in de analyse is ingedeeld volgens de sociaal-politieke thema's waarin de verzamelde spreekwoorden ingebed zijn: internationaal beleid, nationaal beleid en bestuur van Putin. De spreekwoorden zijn chronologisch genummerd. In de verdere analyse wordt er met nummers naar verwezen. Het nummer tussen vierkante haakjes bij elk voorbeeld verwijst naar hun datum van verschijning. De volgorde van de thema's per ambtstermijn wordt bepaald volgens het dalend aantal spreekwoorden. De spreekwoorden met betrekking tot internationale beleidskwesties vinden hun oorsprong in de sfeer van toenaderingspogingen tot andere landen en worden ook gebruikt naar aanleiding van internationale conflicten. Onder nationale beleidskwesties staan de spreekwoorden die Putin hanteert om het te hebben over justitie, binnenlandse zaken, sport, cultuur en economie. En tot slot worden de spreekwoorden bij het bestuur door Putin aangewend als repliek op vragen over en bekommernissen om zijn persoonlijke stijl van beleid. Sommige spreekwoorden kunnen bij verscheidene thema's tegelijk ondergebracht worden. Ieder van de spreekwoorden wordt uitgebreid toegelicht. Omdat de spreekwoorden uit de transcripties van Putin op de actualiteit alluderen, zal ik verder ingaan op de Russische en/of internationale politiek en sociale *context*. Na elk on-

derdeel van de semantische analyse volgt een kort, voorlopig besluit.

3.2.1 Putins spreekwoordelijk taalgebruik in zijn eerste ambts-termijn

Tijdens zijn periode als waarnemend president in 1999 (en daarna) Putin hard aan de consolidatie van Ruslands relaties met de BRICS-landen, Europese lidstaten, Aziatische landen en zelfs met de Verenigde Staten. Nadat hij op 26 maart officieel verkozen werd, was de wereld erg benieuwd naar de onbekende veiligheidsagent die het plotsklaps tot Russisch president schopte. De belangstelling bekoelde al snel toen de nieuwbakken president meerdere malen in opspraak kwam vanwege zijn autoritaire manier van bestuur (Detrez 2008: 410-415). Tijdens zijn hervormingen boekte Putin economische successen dankzij de olie- en gasopbrengsten. En dankzij zijn veelbelovende liberale economische hervormingen kon Rusland een beroep doen op westerse financiële steun (Detrez 2008: 420). In dit tijdsgewricht plaatste Putin belangrijke economische sectoren (zoals de energiesector) onder staatscontrole (Detrez 2008: 411-412). Genationaliseerde bedrijven als Gazprom kregen op hun beurt controle over tv-kanalen en kranten. Tot slot, Putins gewelddadige optreden tegen de Tsjetsjeense rebellen lanceerde hem uiteindelijk als mede-actor op het wereldtoneel. Zijn autoritaire tendensen werden echter met veel argwaan opgepikt door waarnemers in het binnen- maar vooral het buitenland.

(a) Spreekwoordelijke retoriek inzake internationaal beleid:

* *Pogingen tot toenadering:*

– **Canoniek Spreekwoord**_[5, 10] (verder ‘CS’): **Ближкий (ближний) сосед лучше, чем дальний родственник**. Een exact Nederlands equivalent is: *Beter een goede buur dan een verre vriend* (hier: *verre verwant*). Mensen in de directe omgeving kunnen soms meer betekenen dan verre familie.

Context: Met het oog op de ontwikkelingen van de Sino-Russische relaties was Putins bezoek in Peking in juli 2000 de eerste van vele ontmoetingen tussen hem en zijn Chinese collega Jiang Zemin, de secretaris-generaal van de Communistische Partij. In zijn toespraak voor de pers citeerde Putin de Russische versie van een Chinees spreekwoord dat Jiang al eerder had gebruikt.

[5]. **Putins Spreekwoord** (verder ‘PS’): “Vandaag herinnerde de secretaris-generaal van de Communistische Partij van China ons aan het bekend Chinese gezegde: Beter een goede buur dan een verre verwant.” (Сегодня Председатель КНР упоминал известную китайскую поговорку, согласно которой **близкий сосед лучше, чем дальний родственник**). Met het spreekwoord klinkt Putin erg bereid om de verstoorde relaties met China te verbeteren. Putin benadrukt hiermee dat de twee naties als gevolg van hun direct geografische omgeving beter elkaar kunnen helpen dan zich te richten naar andere bondgenoten. Hoogstwaarschijnlijk bedoelt hij met ‘verre verwanten’ (дальний родственник) de Verenigde Staten, met wie beide landen nochtans altijd nauwe contacten onderhielden.

– **CS: В гостях хорошо, а дома лучше** (letterlijke vertaling: *Te gast zijn is leuk, maar thuis is het beter*). Een Nederlandse variant is: *Oost west, thuis best* of *Zoals het klokje thuis tikt, tikt het nergens* (Honselaar 2002: 242). Waar je ook bent, je voelt je nergens beter dan thuis.

Context: In het eerste jaar van zijn presidentschap bezochten president Putin en diens vrouw Ljudmila meer dan twintig verschillende landen (Myers 2015: 236). Tegen het eind van hun rondgang in juli 2000 hielden ze halt in Japan. Op een persconferentie in Okinawa verwoordde Putin zijn appreciatie voor de gastvrijheid van de gastlanden.

[6]. **PS:** “Weet u, we hebben een spreekwoord: Te gast zijn is leuk, maar thuis is het beter.” (Вы знаете, у нас есть такая пословица: «**В гостях хорошо, а дома лучше**»). Hij maakt duidelijk dat hij graag op bezoek gaat in het buitenland, maar liefst van al is hij thuis in Rusland. Zo slaagt hij erin zowel de Japanse aanwezigen, als de Russische delegatie te charmeren.

– **CS: Старый друг лучше новых двух** (letterlijke vertaling: *Een oude vriend is beter dan twee nieuwe*). Een canonic Nederlands equivalent voor dit Russische spreekwoord bestaat niet. De figuurlijke betekenis houdt in dat oude, hechte vriendschapsbanden dikwijls te prefereren zijn boven nieuwe en meer vrijblijvende relaties.

Context: In oktober 2000 zocht Rusland opnieuw toenadering tot India. Het was acht jaar geleden dat een Russische president nog eens voet op Indiase bodem had gezet. Een journalist wees Putin op het feit dat het voorbije decennium de Indiaas-

Russische contacten verwaterden omdat Rusland zijn blik op het Westen had gericht.

[7]. **PS:** “Bij ons is er een gezegde: Een oude vriend is beter dan twee nieuwe.” (У нас есть такая поговорка: **старый друг лучше новых двух**). Putins spreekwoord weerlegt de beweringen dat Rusland niet bereid was tot samenwerking met India. In een poging tot verzoening beweert Putin dat India altijd een *oude vriend* is geweest. “Rusland was India niet vergeten”, voegde hij eraan toe, “maar we hadden het druk met binnenlandse problemen.”

– **CS:** **За морем телушка — полушка, да рубль перевоз** (letterlijke vertaling: *Overzees betaal je voor een kalpje van een halve cent, maar voor de overdracht een roebel*). Voor dit spreekwoord bestaat geen Nederlands equivalent. Het spreekwoord waarschuwt dat het niet rendabel is om goedkope producten overzees te bestellen.

Context: Na de val van de Sovjet-Unie kwam er een diplomatieke stilte van tien jaar tussen Rusland en de Latijns-Amerikaanse landen. In het interview in december 2000 met een Cubaanse nieuwsdienst vroeg men zich af waarom Rusland geen aandacht meer had voor Latijns-Amerika, en wel voor Europa.

[96]. **PS:** “Opnieuw schiet me een bekend gezegde te binnen: Overzees betaal je voor een kalpje van een cent, een roebel.” (Опять вспоминается известная поговорка: «**За морем и телушка – полушка, да дорог перевоз**»). Putin betreurt de verwaarloosde contacten tussen Rusland en Latijns-Amerika. Bij wijze van verontschuldiging onderkent Putin dat de aandacht eerder gegaan is naar binnenlandse sociale problemen en minder naar internationale handelsbetrekkingen.

– **CS**_[5, 10]: **Ближкий (ближний) сосед лучше, чем двоюродные братья**. Een exact Nederlands equivalent is: *Beter een goede buur dan een verre vriend* (hier: *neven*). Mensen in de directe omgeving kunnen soms meer betekenen dan verre familie.

Context: Tijdens een bezoek in februari 2001 bracht Putin de Zuid-Koreaanse president Kim Dae-jung in een lastig parket. George W. Bush had verkondigd om unilateraal een anti-raketschild op te trekken, onder meer tegen Noord-Korea. Instemmen met deze strategie zou stuiten op zwaar verzet bij het buurland Noord Korea dat in het defensief zou gaan. Maar de

Amerikaanse doctrine niet volgen zou de goede relaties met de Verenigde Staten op het spel zetten. Putin, die een nieuw anti-raketschild zag als het scheeftrekken van de verhoudingen vastgelegd in het ABM-verdrag (Anti-Ballistic Missile) uit 1972, kantte zich tegen het voorstel van Bush. Tijdens zijn bezoek probeerde hij Zuid-Korea te overtuigen om samen met hem een hard standpunt in te nemen tegen het anti-raketschild. Voor Putin stond er veel op het spel. Zijn bezoek was niet enkel een diplomatiek uitje, maar vooral een belangrijke politieke onderneming uit angst voor een nieuwe nucleaire wapenwedloop.

[10]. PS: “Hier is toepasselijk om terug te denken aan jullie [Zuid-Koreaans] oud gezegde: Beter een goede buur dan verre verwanten” (Здесь уместно вспомнить вашу старую поговорку: **соседи – все равно что двоюродные братья**). Putin drukt zijn vriendschappelijke gevoelens uit met een oorspronkelijk Zuid-Koreaans spreekwoord om het publiek mee te krijgen. In zijn toespraak voor de Nationale Vergadering van de Zuid-Koreaanse republiek biedt Putin ook zijn hulp bij de inter-Koreaanse relaties omdat hij een groot voorstander was van vrede tussen Noord- en Zuid-Korea. Net als in fragment [5] verwijzen de ‘verre verwanten (hier: neven)’ (двоюродные братья) uit het spreekwoord mogelijk naar de Verenigde Staten.

– CS: **Согласие строит, несогласие разрушает** (letterlijke vertaling: *Eensgezinden bouwen, verdeelden slopen*). Voor dezelfde boodschap zou men in het Nederlands zeggen: *Eendracht maakt macht*. De wijsheid luidt: als mensen samenwerken kan men meer bereiken dan wanneer mensen elkaar tegenwerken.

Context: Toen Polen na de val van de Sovjet-Unie toetrad tot de NAVO, bereikten de Pools-Russische betrekkingen een dieptepunt. In januari 2002 bezocht Putin, als eerste Russische president in acht jaar, Warschau in een poging om samen met zijn Poolse collega Aleksander Kwasniewski de relaties nieuw leven in te blazen. Putins bezoek aan Warschau was een belangrijke stap in het beslechten van de diplomatieke strubbelingen van de twee landen. Beide staatshoofden hoopten om de handelsbetrekkingen te hervatten.

[16]. PS: “Er is volgens mij een gepast Pools spreekwoord: Eensgezinden bouwen, verdeelden slopen.” (Есть, по-моему, хорошая польская пословица: **согласие строит, несогласие**

разрушает). In dit spreekwoord geeft Putin een aanzet tot samenwerking tussen de twee naties. Hij toont zich erg toeschietelijk om de handelsafspraken in de praktijk om te zetten.

– **CS: Предки сажают деревья, потомки наслаждаются прохладой** (letterlijke vertaling: *De voorouders planten bomen, de nakomelingen genieten van de schaduw*). Deze Russische vertaling van een Chinese spreuk herinnert ons eraan dat we de inspanningen van de vorige generaties en de daardoor verkregen voordelen nooit als vanzelfsprekend mogen beschouwen.⁴

Context: In december 2002 werd Putin op een bijeenkomst in Peking enthousiast onthaald door Chinese studenten. Putin sprak over China en Rusland als “twee unieke beschavingen met een verantwoordelijkheid om de wereldvrede te bevorderen”.⁵

[20]. **PS:** “Één daarvan [Chinese spreuk] luidt: De voorouders planten bomen, de nakomelingen genieten van de schaduw.” (Одно из них гласит: «Пусть потомки наслаждаются прохладой в тени деревьев, посаженных их предками»). Volgens Putin hebben het Chinese en Russische volk hun vriendschappelijke verhoudingen te danken aan de inspanning van de vorige generaties. Hij moedigt zijn publiek aan om in het belang van de beide naties de relaties nog te verbeteren.

– **CS: Где есть воля, там есть и путь.** Een exact Nederlands equivalent is: *Waar een wil is, is een weg*. Wie werkelijk iets voor elkaar wil krijgen, zal er ook een oplossing voor weten te vinden.

Context: In juni 2003 kwamen de Britse premier Tony Blair en Putin tot een overeenkomst op een Londense energieconferentie in de marge van Putins staatsbezoek aan Groot-Brittannië. Putin zag het energieakkoord als een positieve evaluatie van zijn binnenlandse economische hervormingen die zorgden voor een hersteld vertrouwen in Rusland als betrouwbaar investeringsklimaat.⁶

[22]. **PS:** “En zoals het Engelse spreekwoord luidt: Waar een wil is, is een weg.” (А как гласит английская пословица, где есть воля, там есть и путь). Door de Russische variant van het Engels spreekwoord *Where there’s a will, there’s a way* aan te halen, onderstreept Putin zijn inzet om samen te werken met de Engelsen. Hij spreekt in de wijsheid van het Engelse publiek en hoopt op bijval van de toehoorders te kunnen rekenen.

* *Conflicten:*

– **CS: Котлеты отдельно, мухи отдельно** (letterlijke vertaling: *Vlees apart, vliegen apart*). De canonieke vorm van spreekwoord raakte in onbruik. Het is gebaseerd op een Bijbelse uitdrukking van Mattheüs (13, 24-30: 29): “Maar hij zeide: Neen, opdat gij, het onkruid vergaderende, ook mogelijk met hetzelfde de tarwe niet uittrekt”. In het Russisch zegt men: **Отделить зерно от плевел**. In het Nederlands klinkt het *Het kaf van het koren scheiden*. Het betekent het goede van het kwade scheiden. Putin gebruikt in het fragment echter het dubbele antisprekwoord: **отделить котлеты от мухов** (letterlijke vertaling: *De vliegen van de gehaktballen scheiden*) (Nikiforova & Kuryljova 2011: 72). De vorm van het canoniek spreekwoord dient hier hoogstwaarschijnlijk als sjabloon voor de getransformeerde variant.

Context: Na de aanslagen op 11 september 2001 in New York reageerde het Westen achterdochtig op de nucleaire handel tussen Rusland en Iran (Detrez 2008: 420). Nochtans was Putin het allereerste staatshoofd die zijn militaire diensten ter beschikking van Bush stelde in diens vergeldingsacties tegen het terrorisme. In het interview met een Duitse krant in september 2001 werden Putins steunbetuigingen aan de *Global War on Terrorism* (GWOT) van Bush in diskrediet gebracht door de vraag naar Putins relaties met Iran.

[11]. **Putins Antisprekwoord** (verder: ‘PAS’): “Weet u, bij ons is er een gezegde, het kan zijn dat het niet goed klinkt, maar het is hier zeker op zijn plaats: wij vinden dat de vliegen van de gehaktballen moeten worden gescheiden.” (Вы знаете, у нас есть такая поговорка, может быть, она не очень хорошо звучит, но, наверное, будет к месту: мы считаем, что **котлеты и мухи должны находиться друг от друга в разных местах**). Putin laat over zijn relaties met Iran liever geen misverstanden bestaan. Met het spreekwoord maakt hij duidelijk onderscheid tussen de zogenaamde schurkenstaten en zijn Iraanse partner. Putin zag zijn partners in het Midden-Oosten liever niet op de zwarte lijst (*Axis of Evil*) van Bush verschijnen. Daarom benadrukt Putin hier in heldere en simplistische taal dat *zijn* Iraanse onderhandelingspartner aan de ‘goede’ kant staat.

– **CS: Пришла беда – отворяй ворота** (letterlijk vertaling: *Als er ongeluk aankomt, zet de deur maar open*) + **Беда никогда не приходит одна** (letterlijke vertaling: *Een ongeluk komt nooit alleen*). Deze twee spreekwoorden hebben dezelfde betekenis. Hun Nederlands equivalent luidt: *Een ongeluk komt zelden alleen* (Honselaar 2002: 47). Als er één iets misgaat, escaleert dat in veel dingen die misgaan. Putin herleidt twee spreekwoorden tot één spreekwoord door ze samen te voegen op basis van een gelijke betekenis.

Context: Uren na de aanslagen op 11 september 2001 in New York zette Putin zijn vijandige gevoelens tegenover de Verenigde Staten even opzij en belde als eerste staatshoofd naar Bush (Myers 2014: 233). Putin betuigde zijn steun aan de Amerikaanse bevolking en beloofde Bush bij te staan in diens GWOT. Bush kon rekenen op de Russische militair-strategische expertise in het Midden-Oosten.

[13]. **PS:** “Weet u, in Rusland is er een gezegde: Als er ongeluk aankomt, zet de deur maar open, want het komt zelden alleen.” (Знаете, в России есть такая поговорка: **пришла беда – открывай ворота, то есть беда одна не приходит**). Zowel Bush als Putin slaan vanaf dat moment een opmerkelijk andere toon aan. Putin uit hier zijn medeleven met het Amerikaanse volk en biedt zijn hulp aan om samen ten strijde te trekken tegen het terrorisme. Putin kon via deze weg de nodige legitimiteit voor zijn eigen strijd tegen de Tsjetsjeense rebellen garanderen.

– **CS: Яблоко от яблони недалеко падает.** In het Nederlands zegt men *De appel valt niet ver van de boom*, als kinderen qua karakter op hun ouders lijken (Honselaar 2002: 1560).

Context: In de roes van de gezamenlijk strijd tegen terreur konden Putin en Bush het steeds beter met elkaar vinden. Tijdens een gemoedelijk staatsbezoek van het Russische staatshoofd aan Texas in november 2001 drukte Putin zijn waardering uit voor George W. Bush. Eerder wees voormalig Amerikaans minister van Buitenlandse Zaken onder George H.W. Bush, James Baker, op het Amerikaans spreekwoord: *The acorn doesn’t fall far from the tree* om de gelijkenis tussen George H.W. Bush en diens zoon, George W. Bush te benadrukken.

[14]. **PS:** “Maar wij hebben ook een gezegde dat er erg goed op lijkt, en dat exact hetzelfde betekent: De appel valt niet ver van de boom. (Но у нас тоже есть поговорка очень похожая,

по смыслу абсолютно идентичная, – «яблоко от яблони недалеко падает»). Putin pikt in op Bakers woorden en herinnert het publiek aan een identieke Russische variant. Hij flatteert Bush junior en hoopt dat hij dezelfde toenaderingspolitiek met Rusland voert als zijn vader.

– CS_[8, 15]: **Пока гром не грянет – мужик не перекрестится** (letterlijke vertaling: *Zolang het niet dondert, zal de boer geen kruisteken maken*). Een Nederlandse variant luidt: *Als het kalf verdronken is, dempt men de put* (Honselaar 2002: 249). Pas nadat er dingen zijn fout gegaan, neemt men maatregelen.

Context: Tijdens een interview in december 2001 met een Griekse krant vroeg een journalist aan Putin of de terroristische aanslagen van 9/11 en de gebeurtenissen in Tsjetsjenië de relaties tussen Europa, de Verenigde Staten en Rusland verder hadden vertroebeld.

[15]. **PS:** “Weet u, wij hebben een volks gezegde: Zolang het niet dondert, zal de man geen kruisteken maken.” (У нас, знаете, есть такая народная поговорка: «пока гром не грянет, мужик не перекрестится»). Putin benadrukt dat de terroristische dreigingen het Westen en Rusland hebben verenigd. Volgens hem heeft zorgen de ongelukkige voorvallen voor een nieuwe constructieve samenwerking. Putins figuurlijk taalgebruik inspireert de Griekse journalist om te antwoorden in een Griekse variant van het Russische spreekwoord (lees: in de Russische transcriptie is de tekst van de Griekse journalist vertaald): “In het Grieks bestaat bijna hetzelfde [gezegde]: Zolang de donder niet is ingeslagen, zal de man niet wakker worden.” (Приблизительно то же самое есть и в греческом языке: «пока не ударит гром, мужик не проснется»). Putin gaat verder met de metafoor en sluit het interview af op empathische wijze: “Jammer genoeg hebben we het moment waarop de donder insloeg gemist, maar hij is ingeslagen en hij heeft ons allemaal geraakt.” (К сожалению, мы пропустили тот момент, когда гром ударил, но он действительно ударил, он всех разбудил). Opnieuw benadrukt hij dat iedereen een slachtoffer is van terrorisme. Hij roept dan ook op tot gezamenlijke actie met de westerse partners.

Kort besluit

In bovenstaande fragmenten [5, 7, 96, 20] is er van Putin een opmerkelijke inschikkelijkheid merkbaar ten opzichte van de opkomende BRICS-landen. In zijn streven naar een nieuwe multipolaire wereldorde hanteert Putin spreekwoorden die eensgezindheid, lotsverbondenheid en samenwerking promoten. De subtiele arrogantie die Putin aan de dag legt wanneer hij met veel branie spreekwoorden aanhaalt over oude vriendschappen in de fragmenten [5, 7, 10, 16, 20] maakt deel uit van zijn tactiek om Rusland opnieuw als grootmacht te vestigen. Zijn spreekwoordelijk taalgebruik wordt gekenmerkt door een overwegende hoopvolle en vriendschappelijke ondertoon. Putin probeert ook de cirkel van vijandigheid tussen Rusland en de Verenigde Staten te doorbreken door zijn steun aan Bush [13, 14, 15]. Om tegenaanvallen op zijn internationaal beleid te weren dekt de Russische president zich angstig in. In het spreekwoord uit fragment [11] wordt duidelijk dat Putin misverstanden over zijn nucleair partnerschap met Iran probeert weg te werken. Hij wil niet dat het Russisch engagement in de GWOT en daarmee zijn eigen bron van persoonlijke legitimiteit voor de strijd tegen de Tsjetsjeense rebellen ondermijnd worden. Putins toon is eerder verwijtend.

(b) Spreekwoordelijke repliek op vragen over zijn bestuur:

– CS_[1]: **He говори гоп, пока не перепрыгнешь** (letterlijke vertaling: *Zeg geen hopsasa zolang je er niet over bent gesprongen*). Een Nederlandse variant luidt: *Men moet de dag niet voor de avond prijzen* of *Je moet niet te vroeg juichen* (Honseelaar 2002: 237). Het is een verwittiging dat men pas met lof over een prestatie kan spreken als de afloop gekend is.

Context: In de aanloop van de verkiezingen in maart 2000 waren alle mogelijke rivalen voor het presidentschap verdwenen en bleef alleen Putin nog over (Myers 2015: 204). Tijdens een persconferentie in januari 2000 waar Putin sprak als waarnemend president voor Boris Jel'tsin polste een journalist naar Putins ideeën voor zijn beleid wanneer hij officieel tot president van Rusland verkozen zou worden.

[1]. **PS:** “In verband [met deze vraag] heeft het Russische volk veel precieze en passende gezegdes: *Zeg geen hopsasa zolang je er niet over bent gesprongen.*” (Есть у русского народа очень много поговорок на этот счет, очень точных и метких:

«**Не говори гоп, пока не перепрыгнешь**»). Putin weert de vraag door middel van het spreekwoord en tempert zo de insinuaties over zijn benoeming. Hij corrigeert de journalisten door erop te wijzen dat hij tot dan toe nog *niet* tot president verkozen is. Het is weinig waarschijnlijk, gezien de uitgebleven competitie, dat Putin echt twijfelde aan zijn toekomst als Russische president.

– **CS_[4]: (He) Создать/сотворить себе кумира.** Een exact Nederlands equivalent is: *Iemand tot een afgod maken* of *Iemand op een voetstuk plaatsen* (Honselaar 2002: 550-551). Dit oorspronkelijk Bijbelse spreekwoord is gebaseerd op een van de geboden uit het Oude Testament in *Leviticus* (26:1): “Gij zult u geen afgoden maken”. Iemand *verafgoden* betekent, zoals bekend, iemand buitensporig bewonderen en adoreren.

Context: Toen Putin in 1991 voor de burgemeester van Sint-Petersburg, Antolij Sobčak ging werken, kreeg hij een nieuw kantoor en verving hij het portret van Lenin door een ets van Peter de Grote (Myers 2015: 86). Dat portret zou naar verluidt nog steeds in zijn bureau hangen. In een interview uit juli 2000 met een Chinese krant (die op de hoogte was van Putins schildering) vroeg een journalist aan Putin welke Russische figuren, zoals Katerina en Peter de Grote, hem kunnen impressioneren.

[4]. **PS:** “In principe ga ik uit van het bekende axioma, het bekende gezegde: Maak geen afgodsbeelden.” (Я, в принципе, исхожу из известного постулата, известной поговорки: «**Не сотвори себе кумира**»). Putins spreekwoord geeft zijn publiek de raad om invloedrijke individuen niet tot het heldendom te verheffen. Maar meteen spreekt Putin zichzelf tegen door een uitzondering op zijn eigen regel te maken voor Peter de Grote. Deze historische figuur kan op veel respect van Putin rekenen.

– **CS_[9a]: Хоть горшком назови, только в печку не ставь** (letterlijke vertaling: *Je mag me een pot noemen, zolang je me niet in de oven steekt*).⁷ Zolang iets hangende is, zolang er over iets gepraat of gediscussieerd wordt, liggen de zaken niet definitief vast. Eens in de oven kan er niets meer gewijzigd worden.

Context: In december 2000 vroeg een Cubaans persagentschap aan Putin in een interview of zijn politieke opvattingen eerder links of rechts waren. De journalist wilde ook weten welke koers Rusland onder Putin zou varen.

[9a]. PS: “Wat betreft het feit, hoe men over mij denkt en hoe men mij noemt, daarover hebben wij in Rusland een goed spreekwoord: Je mag me een pot noemen, zolang je me niet in de oven steekt.” (Что касается того, как и кто меня «считает», как и кто называет, то у нас в России есть хорошая поговорка на этот случай: «**Хоть горшком назовите, только в печку не ставьте**»). Met het spreekwoord geeft Putin geen duidelijk antwoord op de vraag en laat alle mogelijkheden open over welk kamp hij kiest. In het spreekwoord laat Putin verstaan dat het hem niet uitmaakt hoe men over hem denkt.

– CS: Putin gebruikt hier niet echt een spreekwoord maar eerder een figuurlijke verwoording van het Russische spreekwoord: **Не на словах, а на деле**. Het is gebaseerd op een Bijbelse spreuk uit *Johannes* (3:18): “Kinderkens, laten wij liefhebben niet met het woord of met de tong, maar met de daad en in waarheid.” Een Nederlands equivalent luidt: *Niet met woorden, maar met daden* (Honselaar 2000: 1199). Men moet een mens niet op zijn woorden maar op zijn daden beoordelen.

Context: In november 2001 vroeg een journalist van de Amerikaanse televisiezender ABC hoe Putin tegenover de geruchten stond dat hij een autoritair leider zou zijn. En of zijn verleden bij de KGB hem in zijn taakuitvoering als president beïnvloedde.

[12]. PS: “Bij ons is er een gezegde, bij ons zeggen ze, dat men een mens niet op zijn woorden maar op zijn daden moet beoordelen.” (И у нас есть такая поговорка, у нас говорят, что о человеке судят не по тому, **что он говорит сам о себе, а по тому, что он делает**). Putin bijt van zich af en verwijt de pers dat ze een verkeerd beeld van hem ophangen. Hij besluit zijn repliek met deze figuurlijke verwoording dat enkel concrete acties een mens bepalen. Putin profileert zich hier als een man van grote daden, en niet van *schone* woorden.

– CS: **Не дай вам Бог жить в эпоху перемен** (letterlijke vertaling: *God verhoede dat je in tijden van veranderingen leeft*).⁸ Dit is een Russisch pseudo-spreekwoord, gebaseerd op een oude Chinese vloek. Een Nederlands equivalent is niet voorhanden. Een betere variant komt in het Engels voor: *May you live in interesting times*,⁹ of nog: *It's better to be a dog in a peaceful time than to be a man in a chaotic period* (letterlijke vertaling: *Het is beter om een hond in rustige tijden te zijn dan*

een mens in turbulente tijden).¹⁰ Met “interessante tijden” bedoelt men ironisch genoeg tijden van oorlog en onzekerheid. De teneur is: we snakken naar “niet interessante” en standvastige tijden van stabiliteit en welvaart. De inhoud zegt het ene, maar bedoelt eigenlijk het andere. De spreuk werd al eerder gebruikt door John F. Kennedy en Hillary Clinton (2003: 307).¹¹

Context: In een interview in november 2002 vraagt een Chinees nieuwsagentschap naar Putins *recept* van zijn populariteit. Putin antwoordde dat hij zijn populariteit onder de Russen te danken heeft aan de stabiliteit die hij hen bracht na het moeilijke leven onder de precaire omstandigheden in het late Sovjettijdperk.

[19]. **PS:** “Weet u, ik kan mij vergissen, maar volgens mij bestaat er een Chinees gezegde: God verhoede dat je in tijden van veranderingen leeft.” (Вы знаете, я могу ошибиться, но, по-моему, есть такая китайская поговорка: «**Не дай вам бог жить во времена перемен**»). Putin staaft zijn repliek met deze Chinese vloek. Zijn reactie is dubbelzinnig bedoeld om aan te tonen dat het beter is om in tijden van stabiliteit te leven dan in de turbulente tijden van en net na de Sovjet-Unie. Tegelijk verwoordt Putin in duidelijke taal de behoefte van de Russen naar de welgekomen stabiliteit. Door het gebruik van een vertaald *Chinees* spreekwoord om de angst van de *Russen* uit te drukken, wekt Putin sympathie op bij zowel de Chinese als de Russische toehoorders.

– **CS: Суров закон, но это закон.** Dit is een Russische vertaling van de Latijnse rechtsspreuk: *Dura lex, sed lex* (Berkov & Mokienko & Šuležkova 2008: 390). Een exact Nederlands equivalent is: *De wet is streng, maar het is de wet*. De boodschap luidt: de wetsregels gelden voor iedereen.

Context: Op een ontmoeting van de leden van de Russische mensenrechtencommissie in december 2002 sprak de Russische mensenrechtenactivist Aleksej Simonov zich kritisch uit over de angst in de Russische samenleving om vrijuit te spreken. Enkele jaren voordien werd zijn collega-journalist, Grigorij Pas'ko gearresteerd op grond van landverraad (Pas'ko had een rapport samengesteld over milieuproblematiek in de Japanse zee) en veroordeeld tot twee jaar gevangenis.¹² Simonov maakte zich ook zorgen over de nieuwe mediawetten en aan banden leggen van de journalistiek.

[21]. PS: “Maar er zijn nog andere uitdrukkingen, die de geschiedenis zijn ingegaan en met welke niet valt de discussiëren: De wet is streng, maar het is de wet.” (Но есть и другие выражения, которые вошли в историю, и никто с ними не спорит: «суров закон, но это закон»). Putin maant aan dat de media niet altijd vrijuit gaan. En hij wil dat iedereen zich strikt aan de letter van de wet houdt, zonder uitzonderingen.

– CS_[23]: **Нечего на зеркало пенять, коли рожа кривая** (letterlijke vertaling: *Het is niet de schuld van de spiegel dat je een scheef gezicht hebt*). Voor dit spreekwoord bestaat geen Nederlands equivalent. *De pot verwijt de ketel dat hij zwart ziet* komt nog het dichtst in de buurt. De figuurlijke betekenis is: een persoon de schuld geven voor iets waar je zelf schuldig aan bent.

Context: De Russische presidentsverkiezingen in maart 2000 hadden volgens sommigen meer weg van een referendum dan van een eerlijke democratische stembusgang (Myers 2015: 204, 205). In een interview met de *New York Times* in oktober 2003 wierp de journalist op dat zowel in Rusland als in de Verenigde Staten stemmen oprezen dat de democratie in Rusland gebrekkig was.

[23]. PS: “Er is hier voor ons ook niet veel goeds aan, maar ik wil jullie herinneren aan een Russisch gezegde: Het is niet de schuld van de spiegel dat je een scheef gezicht hebt.” (Ничего здесь хорошего для нас тоже нет, но я хочу напомнить российскую поговорку: **нечего на зеркало пенять, коли рожа кривая**). Putin pareert de vraag en wijst op het feit dat tijdens de oorlog in Irak ook veel Amerikaanse journalisten onder druk stonden. Volgens Putin is dit spreekwoord daarom van toepassing op de Amerikaanse beleidsmakers. Hij vindt dat ze beter eerst in eigen boezem kijken, alvorens ze hem beschuldigen van machtsmisbruik.

– CS: **В чужом глазу соринку видит, а в своем бревно не замечает** (letterlijke vertaling: *Een vuiltje in andermans oog zien, maar niet de balk in eigen oog*). Je moet niet moeilijk doen over kleine fouten van een ander, zonder dat je eerst je eigen grove fouten inziet. Wie dat wel doet geeft invulling aan het in oorsprong Bijbelse spreekwoord: *De splinter in andermans oog zien, maar niet de balk in eigen oog* (Honselaar 2002: 227).

Context: In de aanloop naar de presidentsverkiezingen in maart 2004 waren de Amerikaanse (ex-)ministers van Buiten-

landse Zaken Colin Powell en Condoleezza Rice, president Bush en premier Blair het erover eens dat het despotisch gedrag van Putin niet langer getolereerd kon worden, ondanks de Amerikaanse en Britse handelsbelangen in Moskou.¹³ Op een persconferentie in maart 2004 aan de vooravond van de Russische presidentsverkiezingen vroeg een journalist hoe Putin zich voelde bij de uitspraken van Powell en Rice.

[24]. PS: “Bij ons zeggen we: Sommige mensen zien de kleine splinter in andermans oog, maar niet de balk in eigen oog.” (У нас говорят так: **некоторые люди у других в глазу соринку маленькую замечают, а у себя, в собственном глазу, бревна не видят**). Putin is misnoegd en verweert zich met dit spreekwoord. Hij neemt de Amerikaanse politici kwalijk dat ze eerst anderen bekritisieren vooraleer ze over hun eigen binnenlandse problemen reflecteren.

Kort besluit

In de beginjaren van Putins ambtstermijn bleef de vraag ‘Wie is Putin?’ lang nazinderen bij journalisten en beleidsmakers. In zijn spreekwoordelijke reacties op persoonlijke vragen zien we een voorzichtige Putin [1, 4, 9a]. Hij mildert de vooroordelen van journalisten en reageert op een terughoudende manier. Vervolgens maakt zijn ingetogen spreekwoordelijke retoriek plaats voor een energiek spreekwoord [12] over woorden en daden. Putin profileert zich hier als een man van de actie, en niet van mooie praatjes. In de aanloop naar de tweede presidentsverkiezingen wordt zijn spreekwoordelijk taalgebruik grimmig en verwijtend. Steeds meer stemmen laten zich kritisch uit over de ondemocratische tendensen in Rusland. Putins was verbolgen over de betuttelende en moraliserende aanpak van de Verenigde Staten. Hij houdt zich doof voor de beschuldigingen over zijn sterk gecentraliseerd beleid. Putin, die in fragmenten [23, 24] tot verantwoording was geroepen, kruipt liever in de slachtofferrol als favoriete *boksbal* van de Verenigde Staten. Zijn spreekwoordelijk taalgebruik is terughoudend en defensief. Het wordt gekenmerkt door een overwegende negatieve en verwijtende ondertoon.

(c) Spreekwoordelijke retoriek inzake nationaal beleid:* *Economie:*

– **CS: Дают – бери, бьют – беги** (letterlijke vertaling: *Als ze iets geven – neem het aan, maar als ze slaan, loop hard weg*).¹⁴ Voor dit spreekwoord bestaat geen canonieke Nederlandse versie. Een persoonlijke Nederlandse variant: *Accepteer de steun, maar vermijd de dreun* gaat goed samen met de wijsheid in de Russische versie. Het spreekwoord adviseert om geen kritiek te uiten op wat je krijgt, maar men moet geen *vergiftigd geschenk* aanvaarden.

Context: In februari 2000 verklaarde Putin in een interview dat hij financiële hulp van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank zou aannemen als en slechts als er goede voorwaarden aan voorafgaan.

[2]. **PS:** “Weet u, er is een bekend Russisch gezegde: Als ze iets geven – neem het aan, maar als ze slaan, loop hard weg.” (Знаете, вот известная русская поговорка: **дают – бери, бьют – беги**). Putin formuleert met dit spreekwoord zijn terughoudendheid om een beroep te doen op de voorwaardelijke westerse financiële steun. Hij wenst de controle te behouden op het proces van de financiële hulp. Het leek Putin niet opportuun om zomaar geld vanuit het Westen te aanvaarden.

– **CS: В мутной воде рыбу ловить.** De exact Nederlandse versie luidt: *In troebel water vissen* (Honselaar 2002: 1181). Het is niet moeilijk om voordeel te halen uit de problemen van anderen.

Context: Putin voerde diepgaande economische liberale hervormingen door om de overgang naar een vorm van kapitalisme te realiseren. Hij ging bedachtzaam te werk om de bevolking een periode van stabiliteit te kunnen garanderen (Myers 2015: 222). Tijdens een interview met Russische en buitenlandse kranten in juli 2000 vroeg men zich af welke resultaten hij in de politieke en economische domeinen wil verwezenlijken.

[3]. **PS:** “Weet u, bij ons is er een gezegde – In troebel water vissen. (Знаете, у нас есть такая поговорка – «**ловить рыбу в мутной воде**»»). Putin zegt dat het land onherkenbaar is veranderd. Maar hij merkt wrang op dat zolang de economische hervormingen niet voltooid zijn corruptie en fraude nog steeds kunnen gedijen. Hij waarschuwt voor eventuele profiteurs.

– **CS: Своя рубашка ближе к телу** (letterlijke vertaling: *Het eigen hemd zit dicht bij het eigen lichaam*). In het Nederlands klinkt het: *Het hemd is nader dan de rok* of *Ieder is zichzelf het naast* (Honselaar 2002: 1176). Dit wil zeggen: eigen belang heeft altijd voorrang.

Context: Op een persconferentie in juni 2002 vroeg een lokale nieuwsdienst uit Belgorod hoe Putin stond tegenover een nieuw project in de plaatselijke pluimveesector.

[17]. **PS:** “Maar dat wil zeggen, dat ze in veel andere landen zich vaak laten leiden door het Russische gezegde: Het eigen hemd zit dicht bij het eigen lichaam.” (Но это значит, что во многих других странах часто руководствуются русской поговоркой «своя рубашка ближе к телу»). Dit spreekwoord verwijt de Europese Unie haar overmatige subsidiëring van de landbouwsector. Putin voelt zich concurrentieel benadeeld aangezien de Russische landbouwsector het moeilijk kreeg om een afzetmarkt voor hun producten te vinden. Hij rechtvaardigt zijn protectionistische maatregelen aangezien andere landen hetzelfde doen (Goscilo 2013: 90).

* *Sport en Cultuur:*

– **CS_[8, 15]: Пока гром не грянет – мужик не перекрестится** (supra [15]).

Context: In oktober 2000 ontving Putin na afloop van de Olympische zomerspelen in Sydney de Russische atleten in het hoofdkwartier van Gazprom. Door de manke organisatie van het Australisch Olympisch comité waren de Russische resultaten niet zoals verwacht, zeker niet voor de Russische turnsters. De absolute topfavoriete Svetlana Chorkina kwam ongelukkig ten val omdat haar turntoestel vijf centimeter te hoog stond. En Alina Kabaeva, dé gedoodverfde winnares in de grondoefeningen, liet haar hoepel per ongeluk vallen en moest zich buiten de ringen begeven, wat haar een gouden medaille kostte.

[8]. **SP:** “Maar weet u, bij ons in Rusland is er een gezegde: Zolang het niet dondert, maakt de man geen kruisteken!” (Но знаете, у нас в России поговорка есть: «Пока гром не грянет – мужик не перекрестится!»). Met het spreekwoord steekt Putin zijn atleten een hart onder de riem. Hij betreurt de tegenslagen die ze te verduren kregen maar benadrukt dat ondanks de onvoorziene omstandigheden, de atleten het er erg goed van af-

brachten. Met een knipoog naar de atletes zegt hij dat het spreekwoord natuurlijk ook geldt voor vrouwen vermits de meeste aanwezige sporters van de vrouwelijke delegatie waren.

* *Justitie en Binnenlandse Zaken:*

– CS_[18]: **Рыба ищет, где глубже, (а) человек — где лучше** (letterlijke vertaling: *De vis zoekt het diepste oord, maar de mens het beste*).¹⁵ Dit betekent iets als: Zijn leven veranderen in de hoop dat er betere tijden in het verschiet liggen.

Context: Tijdens een interview met een lokale nieuwsdienst uit Kuban' in september 2002 maakte een journalist zich zorgen om het stijgend aantal illegale migranten in de streek, als gevolg van de economische heropleving in Rusland.

[18]. PS: “Volgens het Russische spreekwoord of gezegde zoekt de vis het diepste oord, maar de mens het beste.” (Согласно русской пословице, ну или поговорке: «**Рыба ищет там, где глубже, человек — где лучше**»). Putin attendeert de luisteraars dat het vanzelfsprekend is dat migranten zoals het spreekwoord zegt, naar gebieden trekken waar er een goed klimaat heerst, of geld te verdienen valt.

Kort besluit

Putins spreekwoordelijke retoriek met betrekking tot zijn nationaal beleid in fragmenten [2, 17], dat op afkeer tegenover Europese hulp drijft, geeft de raad mee om op zijn hoede te zijn. Zijn spreekwoorden in fragmenten [3, 18] reageren op de onzekerheid omtrent de mogelijke (negatieve) gevolgen van de economische heropleving in Rusland, zoals corruptie en migratie.

3.3 Pragmatische analyse

In het derde deel van de analyse worden de strekking en functie van de spreekwoorden aan de hand van hun sociaal-politieke *context* en talige *co-text* besproken. Het corpus van zesentwintig spreekwoorden uit Putins eerste ambtstermijn bestaat uit zeven spreekwoorden die in een monologische *co-text* voorkomen [5, 8, 10, 13, 14, 20, 22]. In voorbereide toespraken en redevoeringen, waar het protocol voorschrijft dat Putin zich aan een script hoort te houden geldt vaak een lage graad aan spontaniteit. In een *dialogische* *co-text* haalt Putin spreekwoorden op een meer ad rem wijze aan. Persconferenties, interviews en offi-

ciële ontmoetingen zijn meestal onvoorbereid en veronderstellen minder formalisme. Putin moet terstond antwoorden.

Spreekwoorden hebben verschillende functies. Ze hebben ten eerste de bedoeling om te argumenteren en te overtuigen. De spreekwoorden die evenwel in het idiolect van Putin gehanteerd worden, betrachten meer dan alleen argumentatie. Als we de sociaal-politieke context bij de analyse betrekken, stellen we vast dat Putins spreekwoorden fungeren als zijn uitlaatklep voor zowel positieve als negatieve gevoelens tegenover internationale en nationale beleidskwesties. In de monologische co-text zien we dat spreekwoorden vaker een eerder inschikkelijke houding bevatten. Niet zelden verwoordt Putin via die spreekwoorden felicitaties en drukt zijn affiniteit en empathie met het publiek uit. In de *dialogische* co-text vervalt Putin al sneller in defensief spreekwoordelijk taalgebruik met een overwegend negatieve ondertoon. De spreekwoorden functioneren dan eerder als terechtwijzingen tot zelfs beledigingen. Naast die verwijtende rol worden de spreekwoorden ook neutraal aangewend als waarschuwing of rechtvaardiging voor Putins acties. Putin kan zijn persoonlijke standpunten indekken door een beroep te doen op de onpartijdigheid van spreekwoorden. Vervolgens is het ook belangrijk om in deze analyse mee te nemen of Putin een Russisch dan wel uitheems spreekwoord prefereert. Hij kondigt zes spreekwoorden [5, 10, 16, 19, 20, 22] aan (met behulp van de introducers) als buitenlandse spreekwoorden. Vier [5, 10, 20, 22] daarvan komen in een monologische co-text voor. Dit geeft aan dat Putin de niet-Russische spreekwoorden speciaal voor de gelegenheid opzoekt en niet per se spontaan aanhaalt. Het is weinig waarschijnlijk dat de zogenaamde Chinese [5, 19, 20], Koreaanse [10], Poolse [16] en Engelse [22], die geen deel uitmaken van het Russisch gemeengoed, bij Putin automatisch in zijn hoofd opkomen.

Ten slotte is het ook belangrijk om weten of Putin een internationaal publiek aanspreekt of uitsluitend Russen. Aangezien familiariteit bij de toehoorders pas gecreëerd wordt als ze een bepaalde band met het spreekwoord hebben, spreekt Putin de Russen altijd aan met Russische spreekwoorden. Als hij voor een internationaal publiek spreekt, hanteert Putin afwisselend spreekwoorden die bekend zijn bij de plaatselijke bevolking en Russische spreekwoorden. De spreekwoorden als retorische

techniek hebben nog een tweede, stilistische functie. Putin zoekt op die manier de grenzen van de politieke fatsoensnormen geregeld op.

3.4 Matrix

THEM A'S	Nationaal beleid			Internationaal beleid		Bestuur
	Economie	Justitie & binnenlandse zaken	Sport & cultuur	Pogingen tot toenadering	Conflicten	
Affiniteit				[5 ¹⁶ , 6, 7, 96, 10, 16, 20, 22]	[13, 14, 15]	[19]
Advies/Waarschuwing	[2, 3, 17]					[4]
Verwijt						[12, 23, 24]
Terechtwijzing					[11]	[1, 25]
Ontwijken						[9a]
Felicitering			[8]			
Rechtvaardiging		[18]				[21]

Conclusie

Het doel van mijn oorspronkelijk onderzoek was om te achterhalen hoe en waarom Putin, tijdens zijn drie ambtstermijnen als president, spreekwoorden gebruikt en dus in welke mate spreekwoorden bijdragen tot zijn idiolect. Vanwege de beknopte omvang van dit artikel werd hier geconcentreerd op de eerste spreekwoorden in Putins eerste ambtstermijn. Aangezien mijn

corpus teksten bevat van politiek retorische aard (toespraken, interviews, ...), was het aangewezen om het eerst op algemene wijze te kaderen binnen de klassieke retoriek. Zo kon ik stellen dat Putin pathos opwekt (zijn publiek overtuigt) door een specifiek ethos: het beeld van een radde, spontane spreker dat hem door het publiek wordt toegekend op grond van zijn spreekwoordelijk taalgebruik. Vervolgens heb ik een syntactische, semantische en pragmatische analyse op dat corpus uitgevoerd, waarbij ik op zoek ging naar de betekenis en de functie van de spreekwoorden. In wat volgt vat ik mijn conclusies samen.

Uit de syntactische analyse werd duidelijk hoe Putin spreekwoorden op een bewuste manier in zijn tekst inbedt. Hij presenteert en contextualiseert de spreekwoorden zorgvuldig met behulp van introducers. Zijn introducers versterken de semantische expressiviteit van de spreekwoorden en drijven de spanning bij zijn luisteraars op.

De semantische analyse van Putins spreekwoordelijk lexicon liet zien hoe belangrijke nationale en internationale gebeurtenissen en bestuurskwesties extra weerklank krijgen. Het vaakst gebruikt Putin spreekwoorden met betrekking tot het internationaal beleid. Het aanzienlijk aantal uitheemse spreekwoorden geven zijn spreekwoordelijke retoriek een internationaal allure. In de nationale beleidskwesties focust Putin vooral op het grootste zorgenkind: de Russische economie. Naast justitie en binnenlandse zaken nemen de lichamelijke opvoeding van de Russen en hun prestaties op sportmanifestaties in zijn spreekwoordelijke retoriek ook een belangrijke plaats in. Op de laatste plaats staat een groep spreekwoorden die Putin hanteert als repliek op vragen over zijn bestuur. Zij komen vooral tijdens de presidentiële verkiezingscampagnes in 2000 en 2004, op momenten dus wanneer Putin in binnen- en buitenland controverser veroorzaakte.

Uit de pragmatische analyse werd duidelijk dat de spreekwoorden die Putin gebruikt in verband met internationale betrekkingen, nationaal beleid en bestuurskwesties (schematisch voorgesteld in de bovenstaande matrix) verbonden zijn met verschillende functies. Uit de co-texten en contexten van de geanalyseerde spreekwoorden blijkt dat de strekking van de spreekwoorden uiteenlopend is. Zoals reeds vermoed werd, zijn de spreekwoorden een ventilatie van soms goede en slechte ervaringen van Putin.

In de spreekwoorden uit het internationaal discours is er ten eerste een opmerkelijke inschikkelijkheid van Putin merkbaar. De spreekwoorden in fragmenten [5, 6, 7, 9b, 10, 13, 14, 15, 16, 20, 22] hebben een overwegend positieve ondertoon. Met een uitgekiend gevoel voor taal zet hij de spreekwoorden slim in om zijn affiniteit met diverse nationaliteiten over te brengen. In een internationaal gezelschap neemt Putin de luisteraars mee door hen te confronteren met gemeenschappelijke waarden en normen, die reeds vereeuwigd zijn in spreekwoorden binnen hun eigen taal. Spreekwoorden komen Putin ten tweede goed van pas in conflictueuze situaties. Hij kan ermee zijn politieke tegenstanders beschaafd van antwoord dienen, waardoor hij dus niet uit zijn rol van president valt (zie fragment [11]). Zulke spreekwoorden met een eerder negatieve connotatie hebben de bedoeling om een direct vijandige houding te verzachten en te vermanen. In zijn nationale (politieke) communicatie gebruikt hij de spreekwoorden om gevoelens van angst en onzekerheid te erkennen die de Russen hebben in verband met de economische situatie. Hij bedient zich van spreekwoorden enerzijds als *wake up call* en om de Russen te waarschuwen voor de (negatieve) gevolgen van deze precaire tijden [2, 3, 17] en anderzijds om de gemaakte keuzes in zijn economische hervormingen te rechtvaardigen. Het spreekwoord in fragment [8] geeft mooi weer hoe Putin sport en media aanwendt als middelen om in te zetten in zijn nationaal beleid.

Zijn reactie op insinuaties over de persoonlijke intenties van zijn bestuur zijn overwegend negatief geladen. Op aantijgingen van zijn autoritaire stijl riposteert hij met een defensieve spreekwoordelijke repliek [1, 12, 23, 24, 25] om zo kritiek op zijn bestuur te doen verstommen. Bovendien werken de spreekwoorden bevrijdend in vastgelopen of ongemakkelijke situaties door humor en relativering [9a, 19].

Mijn onderzoek wees uit dat er tussen de drie ambtstermijnen er geen significante verschillen zijn te merken in de manier waarop Putin spreekwoorden inbedt of in de constellaties waarin hij ze aanwendt. Het is zelfs zo dat Putin door de jaren heen een verzameling van spreekwoorden heeft aangelegd, die hij geregeld inzet in specifieke terugkerende situaties en die dus als een soort leidmotieven (hoofdthema's) gaan werken. Deze spreekwoorden waarvan de boodschap gelijksoortig is, vormen een ro-

de draad in het idiolect van Putin en overstijgen de verschillende periodes. De spreekwoorden over vriendschappen en samenwerking komen telkens weer terug tijdens zijn diplomatieke pogingen om Rusland te herbevestigen als mede-hoofdactor in een nieuwe multipolaire wereldorde. Via de spreekwoorden voert hij een heus charmeoffensief in de richting van de BRICS-landen [5, 7, 96, 20]. Volgens hem onterechte opmerkingen over zijn autoritaire trekjes stoten op weerstand bij Putin, die een broertje dood heeft aan terechtwijzingen uit het Westen. Hij geeft de critici telkens lik op stuk met een defensief spreekwoord dat de vorm aanneemt van morele chantage: de westerse beleidsmakers handelen volgens hem zelf niet altijd even correct. Putin laat hier uitschijnen dat hij, ondanks de ongunstige commentaren in de pers, alleen maar goed wil doen en in het belang van het Russische volk handelt.

Inzake economische kwesties fungeren de spreekwoorden als instructies om te leven naar de vernieuwde omstandigheden tijdens de economische veranderingen in Rusland. Ze dienen als leidraad voor een economisch beleid op *mensenmaat* en versterken zijn imago als “een man van daden”. Ten slotte zijn er ook een aanzienlijk aantal spreekwoorden in verband met het thema sport. Putin haalde dit oude paradepaardje van de Sovjet-Unie weer van stal en zette het in om de internationale successen van Rusland te beklemtonen.

Appendix: chronological list of proverbs

This appendix includes the sixty-nine proverbs that were originally examined. Because of the brief nature of this article, only Putin's first twenty-six proverbs he used during his first term in office were analyzed. Putin has effectively exploited the use of proverbs as a communication tool in speeches, during press conferences, and in interviews. The proverbs used by Putin were collected mainly from official transcripts of his speeches, press conferences and interviews. The transcripts containing the proverbs can be found on the presidential website <http://kremlin.ru/>.

- [1]. Не говори гоп, пока не перепрыгнешь.
- [2]. Дают – бери, бьют – беги.
- [3]. В мутной воде рыбу ловить.
- [4]. Создать себе кумира.

- [5, 10]. Близки сосед лучше, чем дальний
родственник/двоюродные братья.
- [6]. В гостях хорошо, а дома лучше.
- [7]. Старый друг лучше новых двух.
- [8, 15]. Пока гром не грянет – мужик не перекрестится.
- [9a]. Хоть горшком назови, только в печку не ставь.
- [9б]. За морем телушка — полушка, да рубль перевоз.
- [11]. Отделить котлеты от мухов.
- [12]. Не на словах, а на деле.
- [13]. Пришла беда – отвори ворота.
- [14]. Яблоко от яблони недалеко падает.
- [16]. Согласие строит, несогласие разрушает.
- [17]. Своя рубашка ближе к телу.
- [18]. Рыба ищет, где глубже, (а) человек — где лучше.
- [19]. Не дай вам Бог жить в эпоху перемен.
- [20]. Предки сажают деревья, потомки наслаждаются
прохладой.
- [21]. Суров закон, но это закон.
- [22]. Где есть воля, там есть и путь.
- [23]. Нечего на зеркало пенять, коли рожа кривая.
- [24]. В чужом глазу соринку видит, а в своем бревно не
замечает.
- [25]. Обжѣгшись на молоке, будешь дуть и на воду.
- [26, 31]. Снявши голову, по волосам не плачут.
- [27]. Быть большим католиком, чем Папа римский.
- [28]. Хоть горшком назови, только в печку не ставь.
- [29]. Там, где два юриста, – три мнения.
- [30]. Где согласие, там и богатство прибавляется.
- [32]. Все хорошо, что хорошо кончается.
- [33, 57]. Если бы у бабушки был хуй, то она была бы
дедушкой.
- [34]. Заставь дурака Богу молиться, он и лоб расшибет.
- [35]. Я с ним бы в разведку не пошёл.
- [36a]. На воре шапка горит.
- [36б, 50]. По одежке протягивай ножки.
- [37a]. Наговорить сорок бочек арестантов.
- [37б]. Нечего на зеркало пенять, коли рожа кривая.
- [38]. В чужой монастырь со своим уставом не ходят.
- [39]. Гладко было на бумаге, да забыли про овраги.

- [40]. Победа не за теми у кого сила, а за теми у кого правда.
- [41, 60]. Сила есть – ума не надо.
- [42]. Мир тесен.
- [43]. Не говори гоп, пока не перепрыгнешь.
- [44]. Создать себе кумира.
- [45]. Кто не смотрит вперед – тот позади остаётся.
- [46]. Патриотизм — последнее прибежище негодяя.
- [47]. Всё течёт – всё меняется.
- [48]. В здоровом теле здоровый дух.
- [49]. Сколько ни говори халва во рту слаще не станет.
- [51]. Я знаю, что ничего не знаю.
- [52a]. Пань дерутся, а у холопов чубы трещат.
- [52б]. У семи нянек дитя без глазу.
- [53]. Кто не рискует, тот не пьёт шампанского.
- [54a]. Тяжела ты, шапка Мономаха.
- [54б]. На миру и смерть красна.
- [55]. Юпитер, ты сердисься, – значит, ты не прав.
- [56]. В юрте опора – шест, в жизни опора – друг.
- [58]. На то и щука в море, чтобы карась не дремал.
- [59]. Всосать/впитать с молоком матери.
- [61]. Рыба ищет, где глубже, (а) человек — где лучше.
- [62]. Дай Бог нашему теляти да волка поймати.
- [63]. Не бывать бы счастью, да несчастье помогло.
- [64]. Кто владеет информацией, тот владеет миром.

Notes

¹Tijdens de late Sovjet-periode werden de ideologisch opvattingen in de vorm van toespraken, rituele praktijken, slogans, posters, monumenten, en propaganda gestandaardiseerd (Jurčak 2006: 14). Dit vastgeroeste waardesysteem als nalatenschap van de Sovjet periode was verbonden met wat Bachtin ‘het gezaghebbend discours’ (авторитетное слово) noemde (Bachtin 1981).

²“Нельзя отрываться от коллектива, как у нас говорят. Вот и я считаю, что и в образе мыслей, и по способу выражения своих мыслей нужно быть таким, чтобы люди тебя понимали. Но все-таки должна быть определенная грань, и я надеюсь, что мне удастся быть на уровне этой грани и не переходить.” Beschikbaar via URL: <<http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22129>>. Laast geraadpleegd 16 juli 2016.

³De parodieën op Putins taalgebruik worden uitgebreid beschreven in het artikel *Jokes about Putin and the Elections Ten Years On, or, Is There a Folk-*

lore of 'the Snow Revolution'? (2012) van de Russische folkloriste Alexandra Archipova. Zo deed ik in mijn bachelorproef (Dewaegenaere 2015) onderzoek naar antispreekwoorden over Putin, die vaak geïnspireerd waren op de spreekwoorden die Putin zelf hanteerde. Een antispreekwoord is een parodie op een traditioneel spreekwoord.

⁴Akademik'. 2000-2014. Beschikbaar via URL: <<http://translate.academic.ru/предки/zh/ru/9/>>. Laatst geraadpleegd 12 juli 2016.

⁵Kremlin.ru'. 2015. Beschikbaar via URL: <<http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21798>>. Laatst geraadpleegd 15 juli 2016.

⁶CNN'. 2003. Beschikbaar via URL: <<http://edition.cnn.com/2003/BUSINESS/06/26/russia.oil/>>. Laatst geraadpleegd 12 juli 2016.

⁷Akademik'. 2000-2014. Beschikbaar via URL: <http://phraseology_ru_en.academic.ru/18084/>. Laatst geraadpleegd 21 juli 2016.

⁸2009. Beschikbaar via URL: <<http://sozidanie-duhownosti.ru/publ/63-1-0-162>>. Laatst geraadpleegd 11 juli 2016.

⁹Wikipedia'. 2016. Beschikbaar via URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/May_you_live_in_interesting_times>. Laatst geraadpleegd 15 juli 2016.

¹⁰Grammarphobia'. 2012. Beschikbaar via URL: <<http://www.grammarphobia.com/blog/2012/07/interesting-times.html>>. Laatst geraadpleegd 22 juli 2016.

¹¹JFKLibrary'. 1966. Beschikbaar via URL: <<http://www.jfklibrary.org/Research/Research-Aids/Ready-Reference/RFK-Speeches/Day-of-Affirmation-Address-as-delivered.aspx>>. Laatst geraadpleegd 15 juli 2016.

¹²RadioFreeEurope/Radio Liberty'. 2002. Beschikbaar via URL: <<http://www.rferl.org/content/article/1098487.html>>. Laatst geraadpleegd 15 juli 2016.

¹³TheMoscowTimes'. 2004. Beschikbaar via URL: <<http://www.themoscowtimes.com/sitemap/free/2004/2/article/the-truth-about-putin/233188.html>>. Laatst geraadpleegd 22 juli 2016.

¹⁴Akademik'. 2000-2014. Beschikbaar via URL: <http://phraseology_ru_en.academic.ru/18427/дают_-_бери,_бьют_-_беги>. Laatst geraadpleegd 7 juli 2016.

¹⁵Slovarik'. Beschikbaar via URL: <<http://slovarick.ru/896/>>. Laatst geraadpleegd 11 juli 2016.

¹⁶[onderlijnt]: monologische co-text.

Bibliography

Archipova, Aleksandra Sergeevna, 2012. Jokes about Putin and the Elections Ten Years On, or, Is There a Folklore of the 'Snow Revolution'?. In: *Forum for Anthropology and Culture* (8): 303-336.

Balabanov, Aleksej Oktjabrinovič, 1997. *Brat*. Kino International Corporation "STV".

Berkov, Valerij & Valerij Michajlovič Mokienko & Svetlana Grigor'evna Šuležkova, 2008. *Bol'soj slovar' krylatych slov i vyraženiï russkogo jazyka*. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität.

- Briggs, Charles Leslie, 1985. The Pragmatics of Proverb Performances in New Mexican Spanish. In: *American Anthropologist* (87): 793-810.
- Clinton, Hillary, 2003. *Living history*. New York: Scribner.
- Čermak, František, 2014. *Proverbs: Their Lexical and Semantic Features*. Burlington, Vermont: Queen City Printers Inc.
- Detrez, Raymond, 2008. *Rusland. Een geschiedenis*. Antwerpen: Houtekiet.
- Dewaegenaere, Marie, 2015. *Reconstructie van het beeld van president Vladimir Putin in de Putin-antisprekwoorden* (bachelorpaper). Gent: Universiteit Gent.
- Gorham, Michael S., 2014. *After Newspeak. Language Culture and Politics in Russia from Gorbachev to Putin*. New York: Cornell University Press.
- Goscilo, Helena (ed.), 2013. *Putin as celebrity and cultural icon*. New York: Routledge.
- Honselaar, Wim, 2000. *Groot Nederlands – Russisch Woordenboek*. Amsterdam: Pegasus.
- Honselaar, Wim, 2002. *Groot Russisch – Nederlands Woordenboek*. Amsterdam: Pegasus.
- Hrisztova-Gotthardt, Hrisztalina & Melita Aleksa Varga (ed.), 2014. *Introduction to Paremiology: A Comprehensive Guide to Proverb Studies*. Warsaw/Berlin: De Gruyter.
- Lauhakangas, Outi, 2007. Use of Proverbs and Narrative Thought. In: *Estonian Journal of Folklore* (36): 84-94. Online beschikbaar via URL: <<https://www.folklore.ee/folklore/vol35/lauhakangas.pdf>>.
- Levanova, Albina, 2002. *Ideological Premises in Political Discourse Generation* (Diss). Essen: University of Duisburg-Essen.
- McKenna, Kevin, 2001. "Fishing in Muddy Waters": Vladimir Putin Takes on Russia's Twentieth-Century Proverbial 'Oligarchs'. In: *Proverbium* (18): 219-230.
- Mieder, Wolfgang, 1996. Proverbs. In: Jan H. Brunvand (ed.). *American Folklore: An Encyclopedia*: 597-601. New York: Garland Publishing.
- Mieder, Wolfgang, 2000. *The Proverbial Abraham Lincoln: An Index to Proverbs in the Works of Abraham Lincoln*. New York: Peter Lang.
- Mieder, Wolfgang, 2001. "No Struggle, No Progress" Frederick Douglass and His Proverbial Rhetoric for Civil Rights. New York: Peter Lang.
- Mieder, Wolfgang, 2005. *Proverbs are the Best Policy. Folk Wisdom and American Politics*. Logan, Utah: Utah State University Press
- Mieder, Wolfgang, 2008. "Let Us Have Faith that Right Makes Might": Proverbial Rhetoric in Decisive Moments of American Politics. In: *Proverbium Yearbook of International Proverb Scholarship* (8): 319-352.
- Mieder, Wolfgang, 2009. "Yes We Can" Barack Obama's Proverbial Rhetoric. New York: Peter Lang.
- Mieder, Wolfgang, 2010. "Making a Way Out of No Way" Martin Luther King's Sermonic Proverbial Rhetoric. New York: Peter Lang.
- Myers, Steve Lee, 2015. *De Nieuwe Tsaar. De opkomst en heerschappij van Vladimir Poetin*. Amsterdam: Prometheus.
- Nikiforova, Alla S. & Ljubov' Alekseevna Kuryljova, 2011. Fenomen lingvokulturnoj lakunarnosti v političeskom mediadiskurse. In: *Jazyk i kul'tura* (2): 65-74.

- Reznikov, Andrey, 2009. "Mochit' to Koshmarit": *Some Observations about Russian Political Language, 1999-2008*. In: Kevin J. McKenna (ed.), *The Proverbial "Pied Piper". A Festschrift Volume of Essays in Honor of Wolfgang Mieder on the Occasion of His Sixty-Fifth Birthday: 87-93*. New York: Peter Lang.
- Van Poecke, Luc, 1991. *Verbale Communicatie*. Leuven: Garant.
- Yurchak, Aleksej, 2014. *Éto bylo navsegda, poka ne končilos'*. *Poslednee so-vetskoe pokolenie*. Moskva: Novoe Literaturnoe Obozrenie.

English Summary

Proverbs inject a dose of experientially based wisdom, common sense and practical knowledge into the (political) rhetoric. They make an appeal to generally accepted experiences and observations. Proverbs demonstrate craftsmanship, offer familiar themes and are rooted in traditional folk wisdom. Moreover, they color our language and contribute to the overall pathos and expressiveness of communication. Their broad use makes proverbs well suited for communication with people from diverse backgrounds.

The pioneering paremiologist Wolfgang Mieder has already shown us that the language of American politicians and social reformers is a panoply of proverbs and proverbial phrases. But how has President Vladimir Putin demonstrated insight into the possibilities of proverbs to persuade the audience? Much like the movie character Viktor Bagrov in the Russian cult classic *Брат* (Brother) (1997) "Главный у них такой, с круглой мордой... Всё поговорками говорил" (The main guy's got a round mug and speaks in proverbs...), Putin's rhetoric often centers around proverbs and proverbial expressions. The American author Michael Gorham writes that Putin cites proverbs as a means of incorporating some common sense into his political messages (Goscilo 2013: 90, 92). Putin's use of proverbs deeply rooted in the Russian lexicon gives his actions a kind of moral justice, even drawing on Russian national myths (Goscilo 2013: 90). The wisdom drawn from generations, creates an illusion of veracity, that make Putin's arguments seem less contestable (Goscilo 2013: 90). The commonplace wordings also spice up Putin's speeches and make his language understandable to the ordinary Russian (Levanova 2002: 5). Moreover, proverbs delivered in the audience's mother tongue

reinforce identity and sense of solidarity within the community (Lauhakangas 2007: 83).

In the footsteps of linguists like Kevin McKenna (2001) and Andrey Reznikov (2009), this study aims to reveal unique peculiarities of Putin's proverbial idiolect. It examines how and why, during Putin's three terms in office, Putin has effectively exploited the use of proverbs as a communication tool in speeches, during press conferences, and in interviews. This study also traces how he did so in a way that seeks to enhance his reputation among the (Russian) people. In sum, I explore the role proverbial language played in Putin's idiolect (personal language). To that end, I analyze numerous examples of proverbs and proverbial expressions for their rhetorical *co-text* as well as their socio-political *context*. Syntactical, semantic and pragmatic features are discussed, describing the appearance of certain proverbial leitmotifs in Putin's idiolect.

Methodology

In order to study the use and function of proverbs in Putin's speech acts, a representative and relevant corpus with examples was needed. The corpus outlined here is a compilation of Putin's proverbial statements, found in official transcripts of Putin's public statements during his first term in office. Originally, I examined the Putin's use of proverbs in his three terms of office, but due to the relatively brief nature of this article, I included the twenty-six proverbs Putin used during his first term in office (2000-2004). My research has shown that between Putin's three terms of office there are no significant differences; neither in the way Putin embeds proverbs; nor in the constellations in which he employs proverbs. This article is thus representative for the other two terms in office.

The transcripts containing the proverbs can be found on the presidential website <http://kremlin.ru/>. It was important first to limit the number of excerpts analyzed. Inspired by the theoretical insights of František Čermak in *Proverbs: Their Lexical and Semantic Features* (2014), I use introducers, or initiation formulas, as search terms to identify proverbs in the online database of transcripts. These oral interventions act as verbal quotation marks when the speaker introduces a proverb (e.g., the phrase *so to speak*). When citing a proverb, Putin sometimes uses fixed phrases

to announce his proverb, such as: “You know, here in Russia, there is a well-known proverb” (Знаете, у нас в России есть известная поговорка). Based on Putin’s introducers containing the words proverb (пословица), saying (поговорка), expression (выражение), aphorism (афоризм), and spell (изречение) the proverbs were collected. Therefore, the selection of transcripts containing proverbs became more coherent. In my study, I thus analyzed sixty-nine proverbs and proverbial expressions that occur with specific introducers. The corpus outlined here examines the first twenty-six proverbs Putin exploited when he became president for the first time in 2000. Please note that my corpus of proverbs does not cover all of *Putin’s* uses of proverbs in official statements. On the one hand it is representative in the sense that the recorded proverbs and proverbial expressions were made explicitly identifiable by Putin himself; on the other hand it is arbitrary, since the demarcation of introducers is artificial, because Putin also uses proverbs without introducers.

The overall corpus-based analysis itself is threefold, including syntactic, semantic and pragmatic elements. The first section consists of a syntactic analysis that explores how Putin alters the syntactic form of proverbs. It is followed by a semantic analysis or a search for meaning based on the proverbial lexicon of Putin. The meaning of the collected proverbs is examined in their Russian and/or international political and social context to ascertain its correct and accurate interpretation. This socio-political context includes events that illustrate the proverbs used by Putin. The proverbs are arranged thematically by their chronological order. The term *theme* refers to the specific socio-political events where Putin refers to with proverbs. All proverbial citations are accompanied by a canonical (or standard) version as well as a Dutch translation.

Finally, in the third section I turn to the pragmatic potential of proverbs, a two-fold process where function and effect are explored. First, the function of Putin’s proverbs as speech acts is clarified on the basis of the transcripts by situating them in the speeches where they occur. Because each proverb has “as context a co-text”, or a larger linguistic context (Van Poecke 1991: 19), it was important to investigate the co-text (otherwise known as a micro context or hypercontext) in order to determine the intention and function of the proverbs. Second, the findings from the semantic and pragmatic analysis are presented schematically in a

matrix. In this scheme, the twenty-six different semantic micro-analyses of the proverbs are systematically ordered. Each proverb in the matrix is linked to its respective function and effect. Accordingly, it is possible to form a generalized picture of the meaning and function (e.g., intention) of the proverbs individually and collectively, and draw some overall conclusions.

Conclusion

This paper has focused on how proverbs have been and continue to be helpful to Putin in delivering his message, convincing his audience, and generating loyalty. Through the use of proverbs, Putin leads to popular philosophical insights that prompt his audience more easily connect with his socio-political themes. His preference for simple folk wisdom is also based on his need to express socio-political concerns in a way intelligible to his audience. Through his play with proverbs, Putin not only radiates a folksy allure, he also comes across as wise, trustworthy, and “one with the people”. With a proverb’s a priori claim to validity and truth, Putin strengthens both his arguments and his rhetorical authority. By adding proverbs to his speech, Putin effectively convinces people that his actions and plans are rooted in, and hence supported by, traditional folk wisdom. Moreover, proverbs have the capacity to rise above cultural and social differences. Intuitively and strategically, the President must have understood that they create a connection between him and his (international and national) audience. Again, in this way, Putin presents himself as a “man of the people” even extending this image beyond Russian borders. This reputation is part of his ethos, the image that his audience has of him. And through ethos he achieves pathos, ensuring that his people know he is able to empathize with any given situation while simultaneously bringing his audience along on the emotional ride. The foreign proverbs Putin integrates into his international discourse has a primarily social function; he addresses an international audience in their own wisdom in order to engage and persuade them. Putin gains pathos (sympathy) from the audience by surprising them with his diverse knowledge of their cultures and traditions. Because proverbs and the wisdom they contain are highly regarded, Putin’s use of them enables him to sound more sincere. And the off-handed manner in which he cites proverbs adds to the perception of Putin as a spontaneous and natural speaker. Yet

some would contest that in reality, this is a well-rehearsed gimmick crafted to increase his ethos (authority).

It is clear that as a politician Putin has created his own idiolect, just like an artist searches for his own visual language. The proverbs in his idiolect give us a nice impression of the Putin-era, which began in 2000. Proverbs serve Putin as a “ready-to-wear” language tool for dealing with political and economic situations. We witness a proverbial leitmotif in Putin’s idiolect when he talks about recurring socio-political situations. Deploying a bountiful arsenal of proverbs, not unlike martial arts, Putin exercises off-court verbal judo: one well-aimed proverb suffices to verbally disarm any target of Putin’s. His proverbial rhetoric is a shrewd form of communication, where he cleverly attends to similarities between events and situations and relies on the collective memory of his audience. Using only a handful of words, Putin is able to outline aspects of the past as well as current events and imbue them with funny, resentful, or evocative commentary.

It is important to remind the reader that the conclusions drawn at this point of the study are based on a relatively small sample of proverbs and will require additional analyses to reliably validate themes outlined here. The intent of this brief paper was to introduce the concept of Putin’s unique use of proverbs, and to set the groundwork for a more in-depth exploration. This paper should be seen as a step towards further analysis of Putin’s proverbial language. For example, more research could demonstrate that Putin uses proverbs without introducers. In light of Putin’s ability to alter and adapt traditional proverbs to suit any situation (e.g., he often parodies and manipulates proverbs, transforming them into creative anti-proverbs), a more robust means of comparative analysis must also be utilized.

Although it is impossible to predict the future, chances are that Putin will carry on with his knowledgeable and eloquent proverbial rhetoric until the end of his career. After all, you can dispute opinions and challenge facts, but there's no arguing with proverbs!

Marie Dewaegnaere
Duifhuisstraat 69
9000 Ghent
Belgium
E-mail: marie.dewaegnaere@hotmail.com